

SOĞUK SAVAŞ SONRASI YUNANİSTAN-ARNAVUTLUK-KOSOVA İLİŞKİLERİ

Emre KALAY*

Öz

Avrupa Birliği (AB) Balkan ülkeleri için önemli bir çekim alanı oluşturmaktadır ve Balkanlar coğrafyası da Avrupa Birliği'nin yoğun ilgisine mazhurdur. AB' nin genişleme dalgaları ile çok sayıda Balkan ülkesi AB üyesi olmuşken geri kalanlar da AB üyeliği için aday ve potansiyel aday olarak gösterilmektedir. Ortak bir hedef ve kaderin, ülkeleri aralarındaki diyalogu arttırarak işbirliği ile birbirlerine yaklaştırması neredeyse kaçılmazken, Balkanların sorunlu yapısı ve geçmişi hesaba katıldığında Balkan ülkeleri için durum ne yönde gelişecektir? Bu çalışma, Yunanistan' ın AB aday ülke konumunda bulunan komşusu Arnavutluk ile ilişkilerinin belirleyici faktörlerine göz atarak Soğuk Savaş sonrası dönemde ikili ilişkilerin ne yönde seyrettiğine bakma gayretindedir. 2008' de bağımsızlığını ilan eden bir başka Arnavut devleti olan Kosova' yı da çalışmaya dâhil ederek bu üç ülke arasındaki ilişkilerin yoğunluğunu ve seyrini ortaya koymak ve sonuç kısmında genel bir değerlendirme ile okuyucuya Yunanistan-Arnavutluk-Kosova ilişkileri konusunda bir bilgi kaynağı sağlamak çalışmanın temel güdüsüdür.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Arnavutluk, Kosova, Avrupa Birliği, Batı Balkanlar.

* Arş. Gör. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ekalay@hotmail.com

GREECE-ALBANIA-KOSOVO RELATIONS IN POST COLD-WAR ERA

Abstract

European Union and Balkans have turned into sources of intense interest reciprocally since the start of the enlargement process. Many Balkan countries have become EU members by the EU waves of enlargement while the rest are designated as candidates or potential candidate countries. If shared goal and fate make it inevitable for the countries to come closer to each other by cooperation through increasing the dialog between them, what will happen for Balkan countries when considered the problematic structure and the past of Balkans? By examining the deterministic factors of bilateral relations this study is trying to look towards what direction the relations between Greece and its neighbouring country Albania -which has the status of EU candidate country- is going in the post Cold-War era. By adding Kosovo which is another Albanian country that declared independency in 2008 to the study, exerting the intensity and the tendency of the relations between three countries and providing a source of information on the relations between Greece, Albania and Kosovo to the readers are the main motives of the study.

Keywords: Greece, Albania, Kosovo, European Union, Western Balkans.

1.GİRİŞ

Avrupa Birliği' nin (AB) Balkanlara ve Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği'ne atfettikleri önem düşünüldüğünde, Yunanistan'ın bu konudaki bir denklem içerisinde özel bir yeri olmalıdır. Yunanistan' ın kara sınırlarına sahip olduğu Arnavutluk, Makedonya ve Türkiye Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke konumundadır. Diğer komşusu Bulgaristan ise 2007 yılında AB üyesi olmuştur. Yunanistan' ın Arnavutluk, Makedonya ve Türkiye ile pek çok konuda işbirliği mevcutken bu ülkelerin tamamı ile çözülmemiş sorunları da bulunmaktadır. Yunanistan 1981 yılında AB' ye üye olduktan sonra özellikle ikili sorunlarda AB kartını oynamış ve bu sorunları uluslararası platforma taşıyarak AB' yi de ilgili ülkelerin muhatabı konumuna getirme yolunda politikalar izlemiştir. Böylece kendilerine AB üyeliği istikametinde bir yol çizmiş olan bu ülkelerin uluslararası ilişkilerinde Yunanistan faktörünü göz ardı etmeleri neredeyse imkansız hale

gelmiştir. Bir başka açıdan ise Yunanistan'ın üyelikten sonraki, AB' deki bir Balkan ülkesi değil, Balkanlardaki bir AB üyesi söylemleri de aday ve potansiyel aday ülkeler için bir model olmuştur.

Yugoslavya' nın dağılması ve yeni ülkelerin ortaya çıkması ile birlikte zaten sorunlu olan Balkanlar bölgesine yeni sorunların eklenmiş olması da göz önüne alındığında, Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkilerin seyrinin Balkanlar bölgesinin geleceğinde etkin olacağı açıktır. Burada başka bir Arnavut devleti olan Kosova da denkleme katılabilir. Kosova henüz çok yeni bir devlet olması ve AB' ye potansiyel üye olarak gösterilmesi dolayısıyla "Kosova Sorunu" başlı başına Balkanlar coğrafyası için önem arz etmektedir. Bu çalışma da esas olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Yunanistan-Arnavutluk ve 2008' deki bağımsızlık ilanından itibaren Kosova ilişkilerinin tahlil edilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada cevap aranacak sorular kabaca şu 3 başlık altında toplanabilir: 1-Bu üç ülkenin arasındaki ilişkiler ne düzeydedir? 2- Ülkeler arasındaki ilişkilerde belirleyici olan faktörler nelerdir? 3- İlişkilerin seyri hangi doğrultudadır? Bu sorulara cevap aranırken üç ülkenin birbirleri ile olan ikili ilişkilerinde mevcut sorunların kısaca tarihine bakılacak, özellikle ekonomik ilişkiler bağlamında istatistiki veriler değerlendirilecek ve resmi kaynaklar ve akademik çalışmalardan yararlanılarak ilişkilerin mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.1.Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri

Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkiler 1971' de kurulmuştur. Yunanistan, Arnavutluk' ta başkent Tiran' daki büyükelçiliği vasıtasıyla temsil edilmektedir. Bunun dışında yine bu şehirde bir fahri konsoloslugu, bir ekonomik ve ticari ilişkiler bürosu, bir basın ofisi, bir savunma ateşeliği ve bir polis irtibat bürosu bulunmaktadır. Gjirokastër ve Korçë kentlerinde de fahri konsoloslukları bulunmaktadır. Arnavutluk' un Yunanistan nezdindeki temsilini

ise başkent Atina' daki büyükelçiliği sağlamaktadır. Selanik ve İyonya' da da fahri konsoloslukları faaliyet göstermektedir.

İki ülkenin de üye olduğu pek çok uluslararası kuruluş ikili ilişkilere olumlu katkı yapmaktadır. Yunanistan' ın üye, Arnavutluk' un ise aday ülke konumunda olduğu AB iki ülkeyi de işbirliğine itmektir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı iki ülkeye ortak bir zemin oluşturması açısından önemlidir. Arnavutluk'un NATO' ya 2009' daki katılımı ile iki ülke aynı savunma ittifakında yer almaktadır. Arnavutluk 1999' da, Yunanistan ise 2006' da Frankofon' a üye olmuştur. İki ülke Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü' nün 1992 yılındaki İstanbul Zirvesi' ne kurucu üye olarak katılmışlardır. Bunlara ek olarak, Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci de Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine katkı yapması beklenen bir diğer platformdur.

Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin belirleyicileri olarak pek çok faktör sayılabilir. Bunların en önemlisi, çalışmanın giriş kısmında da değinilmiş olan AB faktörüdür, fakat bu faktör Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerini açıklayabilmek için tek başına yeterli değildir. İkili ilişkilere etki eden başlıca faktörler olarak şunlar sıralanabilir: Çamerya Sorunu, Arnavutluk' taki Yunan azınlık, Yunanistan' daki Arnavut azınlık, Trans Adriyatik Boru Hattı, Kosova' nın bağımsızlığı sorunu, deniz sınırının saptanması. Hiç şüphesiz ikili ve çok taraflı ekonomik ilişkiler de Yunanistan-Arnavutluk ilişkiler açısından çok önemlidir ki çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuya da değinilecektir. Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinde önemli yer kaplayan bu konulara değinmeden önce hemen belirtmek gerekir ki Yunanistan ve Arnavutluk teknik olarak halen savaş durumundadır.

İtalya, II. Dünya Savaşı' nda önce 1939'da Arnavutluk' u, ardından 1941' de Almanya'nın yardımı ile Yunanistan' ı işgal etmiştir. İtalya, Arnavutluk' u işgal ettikten sonra, Arnavut topraklarını Yunanistan işgali amacıyla üs olarak

kullanmış ve Yunanistan'ın işgalinden sonra İtalyan güçleri ile birlikte Arnavutluk askerleri de Yunanistan'a girmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan, 1940 yılında çıkarmış olduğu 2636/1940 sayılı kanun (chameriaorganization.org) ile Arnavutluk'a savaş ilan etmiştir. Bu kanun II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra da yürürlükten kaldırılmadığı için Yunanistan'ın Arnavutluk'a karşı ilan etmiş olduğu savaşın teknik olarak halen devam ettiği söylenebilir. 1987 yılında Yunan Hükümeti almış olduğu bir karar ile söz konusu kanunun hükümsüz kıldığını beyan etmiş olsa da bu karar Yunan Parlamentosu tarafından onaylanmamış ve yeni bir kanun ile söz konusu savaş ilanı kanunu feshedilmemiştir. Bu durumun iki ülke arasındaki ilişkilerde bir aykırılık yarattığı ortadadır, fakat kimi yorumlara göre Yunanistan'ın bu tutumu aslında bilinçli olarak seçilmiştir ve bir alt başlıkta değinilecek olan Çamerya sorunu ile yakından ilgilidir.

1.1.1. Çamerya Arnavutları Sorunu

Çamerya, kabaca İyon Denizi kıyılarından doğudaki İyonya dağlarına ve güneyde Preveze Körfezine kadar uzanan bölgeye verilen isimdir. Çamerya, büyük kısmı Yunanistan'da olacak şekilde Yunanistan ile Arnavutluk arasında bölünmüş bir görünüm arz etmektedir. Çamerya coğrafyasının Yunanistan tarafındaki kısmının büyük kesimi Thesprotia, kalanı ise Preveze ve İyonya bölgeleri içerisinde kalmaktadır. Çamerya sorununun kaynağı ise 1912 Londra Konferansı olmuştur. 15. yüzyıldan beri Osmanlı hâkimiyetinde olan ve büyük çoğunluğunu Müslüman Arnavutların oluşturduğu Çamerya bölgesi, I. Balkan Savaşı sonrası toplanan Londra Konferansı'nda, birkaç Arnavut köyünün Arnavutluk'ta kalması dışında, Yunanistan'a verilmiştir. Söz konusu düzenleme sonrası bölgede yaşayan pekçok Arnavut göç etmek durumunda kalmış ve böylece bölgenin Arnavut nüfusundan arındırılması sürecinin ilk aşaması gerçekleşmiştir. İkinci aşama ise 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında

imzalanan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” olmuştur. Yunanistan, Müslüman olmaları dolayısıyla pekçok Çamerya Arnavutu’ nu da sözleşme kapsamında değerlendirerek Türkiye’ye göndermiştir. Türkiye’ye gönderilen Arnavutların sayısının 85 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Türbedar, 2004: 117). Üçüncü aşama ise II. Dünya Savaşı ve sonrası döneme rastlamaktadır. 1944-1945 yıllarında, Yunan İç Savaşı sırasında, özellikle sağcı olarak bilinen Yunanistan Demokratik Ulusal Birliği’nin (*Ethnikos Dimokratikos Ellinikos Syndesmos- EDES*) faaliyetleri sonucu 5 bin kadın, erkek ve çocuğun öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Kalan Müslüman Arnavutlar ise Arnavutluk’a kaçmak zorunda kalmıştır (Vickers, 2002: 3). 1945 sonrası dönemde Yunanistan’dan göç eden Çamerya Arnavutlarının sayısı 30 bin civarındadır (Biberaj, 1999: 15). 1944-45 arasında yaşanan olaylarla ilgili olarak Arnavutluk 1994 yılında çıkardığı bir kanun ile 27 Haziran’ ı “Çamerya Arnavutlarına Karşı Yunan Şovenist Soykırımı” günü ilan etmiştir (Vickers, 2002: 9).

1945 yılındaki olaylardan sonra Arnavutluk’ a göç etmiş olan Çamerya Arnavutları’ nın geride bırakmış oldukları gayrimenkuller Yunanistan tarafından kamulaştırılmış veya topraksız köylüler ile Yunanistan’ a göç etmiş olan Yunanların kullanımına tahsis edilmiştir. 1952 ve 1954 yıllarında çıkarılan kanunlarla söz konusu gayrimenkullerin sahipliği düzenlenmiş; 1953 yılında çıkarılan bir başka kanun ile boşaltılmış Çamerya köylerine yeni yerleşimler yasallaştırılmıştır. 1970’ lerde, göç etmiş Çamerya Arnavutlarının geride bıraktığı gayrimenkullerin Yunan kökenlilerin mülkiyetine geçmesi süreci tamamlanmış ve böylece bu yeni sahiplerin devlete sadakati garanti edilirken Yunanistan’ daki Müslüman nüfus asgariye indirilmiştir (Tsitseliki, 2012: 312).

Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesinden kaçınmak üzere Yunanistan’daki çok sayıda Müslüman başka ülkelerin vatandaşlığına geçerken

pek çok Çamerya Arnavutu da Arnavutluk vatandaşlığını tercih etmiştir. 1945 sonrasında, Arnavutluk vatandaşlığına geçen Çamerya Arnavutları, Yunanistan' daki mülklerinin kamulaştırılması ile karşı karşıya kalmıştır, çünkü daha önce söylenmiş olduğu gibi Yunanistan' ın 1940' ta Arnavutluk' a savaş ilan etmiş ve bunu geri çekmemiş olması dolayısıyla söz konusu mülkler düşman malı kapsamında değerlendirilmiştir.

Kamulaştırılmış gayrimenkuller Kamulaştırma Ofisi'ne (*Office of Sequestration*) kaydedilmiştir ve bunlardan elde edilen gelirler Yunanistan Merkez Bankası' ndaki (*Bank of Greece*) özel bir hesapta tutulmaktadır (Tsitseliki, 2012: 312-313). Çamerya Arnavutları'nın Yunanistan'daki kamulaştırılmış mülklerinin değerinin yüzlerce milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir (aa.com.tr). İki ülke arasında 21 Mart 1996 tarihinde imzalanan Dostluk, İşbirliği, İyi Komşuluk ve Savunma Antlaşması, Çamerya Sorunu'nun çözülmesi hususunda yeni umutların yeşermesini sağlamışsa da Yunan tarafının Çamerya Sorunu gibi bir sorunun hiç var olmadığı yönündeki tutumu nedeniyle sorunun çözümüne hiçbir katkı sağlayamamıştır. 1999'da, Çamerya Arnavutlarının sadece maddi varlıkları ile ilgili konularda çalışacak bir Arnavut-Yunan Komisyonu kurulmuşsa da bu komisyon faaliyete geçememiştir (Vickers, 2002: 11). 2004 yılında Arnavutluk Parlamentosu, Yunan Parlamentosu'nu Çamerya Sorunu üzerinde müzakerelere çağırma kararı almış fakat bu karar da Yunanlar ile karşı karşıya gelmek istemeyen sol partiler tarafından reddedilmiştir (Hilaj, 2013: 411).

Yukarıda bahsedildiği üzere Yunanistan'ın 1940 yılındaki savaş ilanı, Çamerya Arnavutlarının mülklerinin kamulaştırılmasının kendisi açısından meşru zeminini oluşturmaktadır, çünkü böylece bu mülkler düşman malı olarak değerlendirilebilmektedir. Söz konusu savaş ilanı geçersiz kılındığı anda, Çamerya Arnavutları'nın hak talepleri önündeki en büyük engel de ortadan

kalkmış olacaktır. Dolayısıyla böylesi bir durumla karşı karşıya kalmamak amacıyla savaşın bitmesinin üzerinden yarım asırdan fazla bir süre geçmesine rağmen Yunanistan'ın savaş ilanını geçersiz kılmamasının akla en yakın gelen sebebi budur.

1.1.2.Karşılıklı Azınlıklar

Yunanistan'daki Arnavut ve Arnavutluk'taki Yunan azınlık iki ülke arasında bir sorun teşkil etmektedir. Yunan azınlık çoğunlukla Arnavutluk'un güneyinde Kuzey Epir (*Vorio Epirus*) olarak adlandırılan bölgede yoğunlaşmıştır.* Arnavutluk'a göre ülkedeki Yunan azınlık 35-40 bin civarında iken Yunanistan'a göre bu sayı 100 bin civarındadır (Akman, 2006: 160). Arnavutluk'taki Yunan azınlık 1990'da Omonia (*Yunan Azınlığın Demokratik Birliği-Democratic Union of the Greek Minority*) adlı birlik altında toplanmış ve seçimlere katılarak Arnavutluk meclisine dahi girebilmişlerdir. Kuruluşundan sonra 1990'ların başlarında OMONIA liderleri Kuzey Epir'de özerklik talepleri dile getirmişler ve bundan sonraki süreçte bu özerklik ve/ya Yunanistan ile birleşme istekleri Arnavutluk'un ülkedeki Yunan azınlığa karşı şüphe ile yaklaşması sonucunu doğurmuştur.

2004-2012 yılları arasında Arnavut göçmenlerin 104.225 çocuğu Yunanistan'da dünyaya gelmiştir (Diamadis, 2014). Yunanistan'da, çoğunluğu yasadışı olarak, 700 bin Arnavut vatandaşının yaşadığı tahmin edilmektedir ve Yunanistan'daki toplam göçmenlerin 60%'ını Arnavutlar oluşturmaktadır (Cela and Lleshaj, 2014: 6). 2008-2013 yılları arasında ise Yunanistan'ın içerisinde bulunduğu kötü ekonomik durum nedeniyle yaklaşık 200.000 kişinin Arnavutluk'a geri döndüğü

* Epir, yukarıda bahsedilen Çamerya bölgesi ile hemen hemen aynı bölgeyi kastetmektedir. Kimi yerlerde Epir, Çamerya'nın ikamesi olarak kullanılırken, kimileri Epir ile sadece Çamerya bölgesinin Yunanistan'da kalan kısmını kastetmektedir. Kuzey Epir Arnavutluk'un İyon Denizi kıyılarında kalan Yunanistan sınırına yakın güney kısımlarını belirtirken, Güney Epir de Yunanistan'ın İyonya bölgesi için kullanılmaktadır.

düşünölmektedir (Diamadis, 2014). Yunanistan'daki Arnavut azınlığın temel sorunları azınlık haklarının korunmaması, kötü muameleye maruz kalma ve Yunan toplumu ile eklemlenememedir. Her göçmen sorununda olduğu gibi Arnavut göçmenlerin Yunanistan'ın toplumsal yapısını bozduğu, suç oranlarını yükselttiği ve Yunan vatandaşlarının işsiz kalmalarına sebep olduğu yolundaki yorumlar Yunan nüfusun Arnavut azınlığa karşı olumsuz tavır geliştirmesine neden olmaktadır. Arnavutluk vatandaşları arasında yapılan anketlerde Yunanistan'daki Arnavut azınlık, sınır sorunları ve Çamerya sorununun ardından en önemli üçüncü konu olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Cela and Lleshaj, 2014: 21).

1.1.3. İkili Ticaret[†]

Toplam ihracat içerisinde Arnavutluk'un Yunanistan'a olan ihracatı 2010 yılında %5,4 iken bu rakam 2014 yılında %3.5'e düşmüştür. Arnavutluk'un ihracatını oluşturan mal grupları tekstil ve ayakkabı, yiyecek-içecek-tütün, inşaat malzemeleri ve metallerdir. Toplam ithalat içerisinde Arnavutluk'un Yunanistan'dan yaptığı ithalat ise 2010 yılındaki %13,1'den 2014'teki %9.4'e düşmüştür. Başlıca ithalat mal grupları; yiyecek-içecek-tütün, mineraller-yakıt-elektrik ile kimyasal ve plastik ürünlerdir. Arnavutluk'un toplam ihracat ve toplam ithalatındaki Yunanistan payının düşük olduğu düşünölebilir, fakat bu yanıltıcı olabilir. Arnavutluk dış ticaretinde İtalya'nın payı çok büyüktür. İtalya'nın toplam ihracat ve toplam ithalat içerisindeki payları 2014 yılı için sırasıyla %52 ve %28.2'dir. Rakamlar Arnavutluk'un dış ticaret açısından İtalya'ya ne denli bağımlı olduğunu göstermektedir. İtalya Arnavutluk'un ihracat ve ithalat ortaklarında 1. sıradayken, Yunanistan için bu sıralar 5 ve 2'dir.

[†] Bu bölümdeki veriler ve istatistikî bilgiler aksi belirtilmediği sürece Arnavutluk Cumhuriyeti İstatistik Enstitüsü'nün <http://www.instat.gov.al/en/Home.aspx> adresli çevrimiçi sayfasından elde edilebilen Foreign Trade in Goods 2010-2014, ed. Dr. Gjergji Filipi, INSTAT 2015'ten alınmıştır.

Dolayısıyla dış ticaret açısından Yunanistan, Arnavutluk için İtalya'dan sonraki en iyi alternatiflerden biri iken bu durum Yunanistan açısından farklıdır. Arnavutluk, Yunanistan dış ticareti için en iyi alternatiflerden birini oluşturmamaktadır. Yunanistan'ın 2012 yılı itibari ile en çok ithalat ve ihracat yaptığı ilk 20 ülke içerisinde Arnavutluk bulunmamaktadır.[‡] 2013 yılı içinse, ihracat ve ithalat ortakları sıralandığında Arnavutluk her iki grup içinde de ilk 11'in dışında kalmaktadır.[§] Yani dış ticaret açısından Arnavutluk, Yunanistan için, Yunanistan'ın Arnavutluk için oluşturduğu önemi taşımamaktadır. Bu durum, Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin genelinde olduğu gibi dengeyi Yunanistan lehine bozmaktadır. Arnavutluk'un, ekonomik açıdan da avantajlı olan Yunanistan'ı mevcut sorunların çözümü konusunda ekonomik silahlar vasıtası ile sıkıştırması pek mümkün görünmemektedir.

1.1.4. Trans-Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı

Hazar Denizi'nden başlayarak Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye güzergâhını takip eden Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı'nı, Yunanistan, Arnavutluk, buradan da İtalya'ya bağlaması öngörülen Trans-Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı projesinin hissedarları, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi SOCAR, Norveç merkezli Statoil, İngiltere merkezli BP, Belçika merkezli Fluxys, İspanya merkezli Enagás and İsviçre merkezli Axpo' dur. Boru Hattı ile Azerbaycan'ın Şah Deniz II yatağından çıkaracağı doğalgazın, Trans-Anadolu Boru Hattı ile birleştirilerek Yunanistan ve Arnavutluk üzerinden İtalya'ya taşınması amaçlanmaktadır. 870 kilometre uzunluğunda planlan boru hattının yapımına 2016 yılında başlanmıştır. Boru hattının güzergâhı üzerindeki ülkelere doğrudan ve dolaylı pek çok faydası olacağı öngörüldüğünden Yunanistan, Arnavutluk ve İtalya 2013 yılında üçlü

[‡] <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/grc/> çevrimiçi sayfasında bulunan tablolara göre.

[§] <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=56> çevrimiçi sayfasında bulunan tablolara göre.

hükümetlerarası antlaşmayı imzalamış ve parlamentolarında onaylamıştır. Trans-Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı Arnavutluk'taki en büyük doğrudan yabancı yatırımlardan biri olacaktır ve bunu ekonomik kalkınma bakımından büyük bir fırsat olarak gören Arnavutluk, projeyi "ulusal önem arz eden proje" ilan etmiştir. Projenin ev sahibi ülkelere sağlayacağı faydalar; vergiler yoluyla gayrisafi hasıllarına doğrudan katkı, yapım ve işletim aşamasında doğrudan ve dolaylı istihdam, sosyal ve ekolojik yatırımlar, toplum yatırım programları, Arnavutluk'ta bağlantı yolları ve köprüleri yapımı olarak sayılabilir (tap-ag.com). Trans-Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı'nın, ekonomik krizlerle boğuşan Yunanistan ve projeyi ekonomik kalkınma için büyük bir fırsat olarak gören Arnavutluk arasında iki taraf için de büyük anlam ifade eden bir işbirliği alanı yarattığı ve yaratmaya devam edeceği açıktır.

1. 1.5. Deniz Sınırı Sorunu

Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki deniz sınırı sorunu, Arnavutluk'un karasuları dışında, İyon Denizi üzerinde münhasır ekonomik bölge ilan etmemiş olmasından ve Yunanistan'ın bu denizde hidrokarbon keşfi yapmak istemesinden kaynaklanmaktadır. 2008 yılından itibaren ekonomik krizlerle mücadele etmek durumunda kalan Yunanistan, münhasır ekonomik bölge vasıtasıyla İyon Denizi'ndeki muhtemel petrol ve doğalgaz rezervlerini araştırmak ve mümkün olduğu takdirde kullanarak ekonomisine rahat bir nefes aldirabilmek amacıyla çalışmalarına başlamış, fakat karşısına Arnavutluk engeli çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 74. maddesi "*Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.*" demektedir (denizmevzuat.udhb.gov.tr). Arnavutluk bağımsızlığından itibaren İyon Denizi

üzerinde münhasır ekonomik bölge ilan etmediğinden, anılan maddeye göre İyon Denizi'ne sahildar olan Arnavutluk ve Yunanistan arasında münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesi amacıyla bir anlaşma yapılması gerekmektedir.

Deniz sınırı sorununa konu olan bölge, Arnavutluk'un güneyinde bulunan Saranda ile Yunan adası Korfu'nun kuzeyi arasında kalan Arnavutluk'un 225 kilometrekarelik karasularıdır. Söz konusu bölgede 4 milyar varil petrol ve 1.5 milyar metreküp doğalgaz keşfedilmiştir. 20 yıl içinde 20 milyar Euro'luk bir gelir getirmesi beklenen bu rezervlere 20 uluslararası şirket ilgi göstermiştir (united-europe.eu). Yunanistan, bu denli büyük bir potansiyel barındıran bölgeyi 20 adet Yunan enerji bölgesi olarak haritalandırmıştır. Her iki devlet için de büyük önem arz eden konuyla ilgili olarak 2 yıl süren müzakerelerden sonra 2009 Nisan'ında Tiran'da "Yunan-Arnavut Kıta Sahaneliği ve Deniz Bölgelerinin Belirlenmesi Anlaşması" imzalanmıştır. Anlaşmanın imzalanmasının ardından Arnavutluk tarafında ana muhalefet partisi başta olmak üzere farklı çevrelerden yoğun tepkiler gelmeye başlamış, muhalefet partisi lideri Edi Rama dönemin başbakanı Sali Berişa'yı ihanet ve Arnavutluk'u Yunanistan'a satmakla suçlamıştır (Diamadis, 2014). Söz konusu tepkiler üzerine anlaşma, Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış; Anayasa Mahkemesi 2010 yılında, söz konusu anlaşmanın Arnavutluk Anayasası ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile çeliştiği gerekçesiyle iptal etmiştir (dur.ac.uk). Ocak 2013'ün başlarında, Arnavutluk'tan, Yunanistan'ın komşularıyla olan deniz sınırlarına yönelik tek taraflı haritaları Birleşmiş Milletler'e sunması durumunda aktif cevap verileceği yönünde bir açıklama gelmiştir (Vrochidou, 2013: 11). 2014 yılında bir Arnavutluk savcısı söz konusu anlaşma ile alakalı resmi bir soruşturma başlatmış ve anlaşmanın müzakerelerinde ve imzalamasında rol oynayan 11 uzmanın ifade vereceği belirtilmiştir (en.enikos.gr). Anlaşmanın, Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'nce iptali Yunanistan tarafından hoş karşılanmamıştır. Yunan

Dışişleri Bakanı Evangelos Venizelos'un, 2014 yılında Arnavutluk'a AB'ye aday ülke statüsü verilmesinden sonra yaptığı *"adaylık statüsü ve katılım müzakerelerinin başlaması aynı şey değildir. Müzakere süreci ancak İyon Denizi Sınır Anlaşması'nın uygulanmasından sonra başlayabilir"* (worldreview.info) açıklaması ise çalışmanın giriş kısmında da bahsedilmiş olan, Yunanistan'ın ikili sorunlarda AB kartını oynaması ve sorunu uluslararasılaştırmasına güzel bir örnek oluşturmuştur.

2.Yunanistan-Kosova İlişkileri

Yunanistan, Kosova'nın 2008 yılında ilan ettiği bağımsızlığını tanımayan 5 AB üyesi devletten biridir fakat Yunanistan'ın bu politikası iki ülke arasında hiçbir ilişki olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin Kosova'nın bağımsızlığından önce de Yunanistan ile Kosova arasında, *"Balkanların Ekonomik Yeniden Yapılandırılması için Helen Planı"* (*Hellenic Plan for the Economic Reconstruction of the Balkans- HiPERB*) vasıtası ile ekonomik bir ilişki kurulmuş ve Kosova Yunanistan'dan bu plan çerçevesinde ayrı birim olarak 15 milyon Euro'luk yardım elde etmiştir (mfa.gr). 2008'den sonra da iki ülke arasında çeşitli düzeylerde ilişkiler kurulmuş ve devam ettirilmektedir. İki ülkenin üst düzey yetkilileri karşılıklı ziyaretlerde bulunmuş ve diyalog kanalları yüksek düzeylerde de açık tutulmuştur.

Yunanistan, Kosova nezdindeki resmi ilişkilerini Priştine'deki İrtibat Ofisi ile koordine etmektedir. Yunanistan'ın Priştine'deki İrtibat Ofisi şefi aynı zamanda Kosova Sırp Ortodoks Kilisesi'nin kültürel ve dini mirasını koruma ile ilgili konularda arabuluculuk görevini de üstlenmiştir. Yunanistan'ın ayrıca yine Priştine'de bir Konsolosluk Ofisi bulunmaktadır. Kosova'nın da aynı şekilde Atina'da bir İrtibat Ofisi açması kararlaştırılmışsa da çalışma tarihi itibari ile bu proje hayata geçirilmemiştir. Yine Kosova'nın Atina'da Ekonomik ve Ticari

İlişkiler Ofisi açma önerisi Yunanistan tarafından kabul edilmişse de (mfa.gr) bu konuda da somut bir adım atılmamıştır.

2.1. Kosova'nın Bağımsızlığı Meselesi

Daha ileriye gitmeden bu noktada doğal olarak iki soru akla gelmektedir: Birincisi: Yunanistan, Kosova'nın bağımsızlığını neden tanımamaktadır? İkincisi: Yunanistan, bağımsızlığını tanımadığı halde Kosova ile neden çeşitli düzeylerde ilişkilerini devam ettirmektedir?

Yunanistan'ın, Kosova'nın bağımsızlığını tanımaması konusunda yapılan tartışmalar genelde 3 başlık altında toplanabilir (Armakolas ve Karabairis, 2013: 111-112). Birincisi, ülkedeki azınlıklara, özellikle Sırp azınlığa karşı uygulamalara yönelik endişelerdir. Yeni kurulmuş olan Kosova devletinin azınlıklara güvenlik ve refah sağlayamayacağı yönündeki eleştiriler, bağımsızlığın ülkede çok da kayda değer bir değişim gerçekleştiremeyeceğini savunmaktadır. İkincisi, Kosova'nın organize suç örgütlerinin merkezi haline gelmesidir. Hatta, Kosova'nın zayıf devlet yapısı ve siyasi sisteminin organize suça destek olduğu yorumları, Kosova'nın bu yolla, bölgenin istikrar ve güvenliğine tehdit oluşturabileceğine kadar varmaktadır. Üçüncü ve en makul tartışma ise uluslararası hukuk ve Kıbrıs sorunu ile ilgilidir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda da kendine yer bulan self-determinasyon hakkı**, 1960 ve 1970'ler boyunca Batılı devletlerin sömürge ülkelerinde, sömürgeciden ayrılarak kendi bağımsız devletini kurma olarak kullanılmıştır. Ancak self-determinasyon hakkı böylesi olumlu bir anlama sahipken, kısıtlayıcı bir yorumu da içinde barındırmaktadır. Bu da self-determinasyon hakkının bir kez kullanılacağıdır. Yani, bağımsız devlet kurulduktan sonra, bu devlet içerisinde tekrar self-determinasyon hakkı kullanılarak başka bir devlet oluşturulamaz. Bu açıdan bakıldığında Kosova ve

** BM Şartı'nın 1/2 ve 55. Maddeleri.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin durumları oldukça benzerdir. KKTC'yi tanımayan Yunanistan'ın Kosova'yı tanımmasının Kıbrıs sorununu alevlendirmesi kuvvetle muhtemel olduğundan Yunanistan Kosova'nın tanınması konusunda çekingen kalmaktadır. Konuyu bitirmeden önce belirtmek gerekir ki, self-determinasyon ile ilgili olarak yukarıda söylenenler uluslararası hukuk tartışması halindedir ve meşruiyet tartışmasında her iki tarafı destekleyen görüşlere çokça rastlanılmaktadır. Nitekim söylenmiş olduğu gibi, durumları hemen hemen aynı olan KKTC uluslararası tanınmadan yoksun olduğu halde Kosova, ABD başta olmak üzere pek çok ülke tarafından resmen tanınmaktadır.

"Yunanistan, bağımsızlığını tanımadığı halde Kosova ile neden çeşitli düzeylerde ilişkilerini devam ettirmektedir?" sorusunun cevabını Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfasından bulmak mümkündür (mfa.gr). Yunanistan ekonomik refahın bölgede barış ve istikrara katkı yapacağını düşündüğünden, Kosova ile ekonomik ilişkilerini geliştirme amacındadır ve bağımsızlığını henüz tanımamış olmasına rağmen, Kosova'ya oldukça geniş bir çerçevede yaklaşmaktadır. Örneğin Yunan Dışişleri Yunanistan'ın, Kosova'nın, Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası'na (*European Bank for Reconstruction and Development- EBRD*) katılımını desteklemesini, insan haklarına ve kişisel özgürlüklere saygı ile beraber bölge halkı için barış ve refah ortamı yaratılması, yaşam standardının yükseltilmesi, azınlıkların korunması ile kültürel ve dini mirasa saygı yanında istikrar ve ekonomik büyümeye aynı oranda önem vermesi ile açıklamaktadır (mfa.gr).

2.2. Kosova-Yunanistan-Avrupa Birliği Üçgeni

Kosova ile Yunanistan ilişkileri Kosova'nın bağımsızlık ilanını izleyen ilk dönemlerde her zaman olumlu olmamıştır. Kosova'nın 3 Mayıs 2009 tarihindeki IMF üyeliği ve 3 Haziran 2009 tarihindeki Dünya Bankası üyeliği oylamalarında

Yunanistan karşı oy kullanmıştır. Ne var ki Yunanistan'ın bu politikaları ilerleyen dönemlerde, Yunanistan'ın Batı Balkanların AB'nin bir parçası olması politikalarına uygun olarak Kosova'nın AB üyeliği yolunda desteklenmesi yönünde değişmeye başlamıştır (Arnakolas, Feta, Koktsidis, Maksimovic, 2014).

Yunanistan Batı Balkanlar politikası doğrultusunda Kosova'nın AB'nin yolundaki çabalarını desteklediğini her fırsatta dile getirmiştir. Yunan Dışişleri Bakanı Evangelos Venizelos Şubat 2014'teki Priştine ziyareti sırasında Kosova'nın net bir Avrupa perspektifi olduğunu ve AB-Kosova ilişkilerinin tüm Batı Balkan bölgesi için önemli olduğunu belirtmiş ve Kosova'nın bu yolda olduğu ve Avrupa ve Avrupa-Atlantik geleceği üzerine çalıştığı sürece Yunanistan'ın Kosova'nın yanında olacağını söylemiştir (gr2014.eu). Mart 2014'te iki ülke arasında olumlu bir gelişme yaşanmış ve Yunanistan, Schengen vizesine sahip Kosova pasaportlarını kabul etmeye başlamıştır (kosovain.eu). Ekim 2015'te Kosova AB ile İstikrar ve Katılım Antlaşması imzalayarak AB yolunda önemli bir adım atmıştır. Eylül 2016'da iki ülkenin dışişleri bakan vekilleri bir araya geldiğinde Dimitrios Mardas Yunanistan'ın, Kosova'yı desteklemeye devam etmek için hazır olduğunu ve mevcut ilişkileri ilerletmek ve ticari-ekonomik ilişkileri güçlendirmek istediğini belirtmiştir. Valon Murtezaj ise hükümetinin iki ülke arasındaki işbirliğini arttırmak istediğini belirttiikten sonra Yunanistan'ın, bölgesel ve Avrupa bütünleşme süreçlerindeki desteğinden dolayı teşekkür etmiştir (balkaneu.com). Ekim 2016'da da Kosova Dış İşleri Bakanı Enver Hoxhaj Yunanistan Büyükelçisi Konstantina Athanassiadou ile toplantısında Yunanistan'ın, Kosova'nın Avrupa bütünleşmesi sürecinde verdiği destekten dolayı müteşekkir olduğunu belirtmiştir (mfa-ks.net).

2.3. Sırbistan Faktörü

Yunanistan- Kosova ilişkilerini belirleyen faktörlerden biri Sırbistan' dır. Bilindiği gibi Kosova, Sırbistan' dan ayrılarak bağımsızlık ilan etmiştir ve Kosova' nın bağımsızlık ilanı Sırbistan tarafından tanınmamaktadır. Sırbistan, Kosova' nın bağımsızlık ilanını tanımadığı gibi bu ilanın uluslararası alanda tanınmaması doğrultusunda da çaba sarf etmektedir. Bu durumda Yunanistan bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır. Sırbistan ile tarihsel olarak ilişkileri iyi olan ve bu ilişkilere önem veren Yunanistan, Kosova ile ilişkilerini geliştirdiği ölçüde Sırbistan' ı endişeye sevk etmektedir; diğer yandan Batı Balkanların Avrupa Birliği ile entegrasyonuna ve bölgenin Avrupalılaşmasına önem verdiği için Kosova ile olumlu ilişkiler geliştirme durumundadır. Şöyle de söylenebilir: Yunanistan ya Kosova ile ilişkilerine önem verip Sırbistan' ı küstürecek ya da Kosova ile ilişkilerini tamamen Sırbistan-Kosova ilişkilerine endeksleyecektir. Bu kadar katı bir ayırım hemen hiçbir ülke için çok istenilir bir durum değildir. Kosova ile Sırbistan arasındaki ilişkilerin normalleşebilmesi başta Kosova ve Sırbistan, daha sonra da Yunanistan ve diğer bölge devletleri açısından olumlu bir gelişme olacaktır. Bu anlamda Yunanistan, Kosova ve Sırbistan arasında 8 Mart 2011' de başlayan görüşmelere özel bir önem atfetmektedir. 19 Nisan 2013' te Kosova ile Sırbistan arasında ilişkileri normalleştirme amacıyla Brüksel Antlaşması' nın imzalanmasına varan süreç Yunanistan tarafından memnuniyetle karşılanmıştır çünkü Yunanistan' a göre Kosova ve Sırbistan arasındaki tansiyonun düşmesi ve ilişkilerin normalleşmesi hem bölgesel güvenlik ve istikrara büyük katkı yapacak hem de Yunan dış politikasına uygun düşecek şekilde iki ülkenin Avrupalılaşma ve AB üyeliği yolunda bir mihenk taşı oluşturacaktır (mfa.gr). Ne var ki çizilen tablo her zaman pozitif bir seyir izlememektedir. UNESCO' nun Kasım 2015' teki konferansında Kosova' nın üyeliği konusunda Sırbistan' ın yoğun çabaları sonucu ret kararı çıkmış ve bu karar Sırbistan tarafından zafer olarak nitelendirilmiştir (nytimes.com). Benzer

şekilde Kosova'nın Avrupa Polis Ofisi (*Europol*) ve Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı INTERPOL (*ICPO-Interpol*) gibi önemli uluslararası kuruluşlara katılma isteğine karşı Sırbistan yoğun çaba sarf etmektedir. Balkanlar bölgesinin Avrupa'nın parçası olması yolunda gerçek bir istek var ise, bu yoldaki en büyük engellerden biri olan Kosova'nın bağımsızlığı meselesinin hem ikili hem de çok taraflı etkiler doğuracak şekilde çözülmesi gerekmektedir.

2.4. Ekonomik İlişkiler

Hem Kosova hem de Yunanistan iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere büyük önem atfetmektedir. Yukarıda bahsi geçmiş olan Enver Hoxhaj ile Konstantina Athanassiadou toplantısında Hoxhaj, "ülkeler arasındaki ekonomik işbirliği ikili ilişkileri derinleştirmede bir köprü olacağından Kosova'nın yabancı yatırımlara açık olduğunu ve karşılıklı ekonomik kalkınma hedefli her projeyi memnuniyetle karşılayacaklarını" bildirdikten sonra Kosova ve Yunanistan arasında ekonomik alandaki işbirliğinin her iki tarafa da faydalı olabileceğini belirtmiştir (mfa-ks.net).

Ekonomik ilişkilere baktığımızda Yunanistan'ın Kosova'daki yatırımları 2008-2012 yılları arasında yılda ortalama 1.3 milyon Euro civarında olmuşken (Kursani vd., 2014: 44), bu rakam 2013 ve 2014'te 600.000 Euro'ya düşmüştür. 2015'in ilk iki ayında ise -0,2 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir (bqk-kos.org). Söz konusu verilerdeki bu keskin düşüşün en büyük sebebi Yunanistan'ın içerisinde bulunduğu kötü ekonomik durum olsa gerektir. Kosova'nın Yunanistan'a ihracatı 2008 ile 2011 yılları arasında sırasıyla 10.581, 240.000, 222.000, 194.000 Euro olurken, yine aynı yıllar için Yunanistan'dan ithalatı 81.403.000, 79.107.000, 96.267.000, 103.179.000 Euro olmuştur (bqk-kos.org). Bu rakamlar Yunanistan'ı Kosova'nın başlıca dış ticaret ortaklarından biri yapmamaktadır yine de Yunanistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanımadığı düşünüldüğünde böylesi bir

ticaret hacmi kayda değerdir. Yunan ve Kosova menşeli ürünlerin iki ülke arasında Yunan ve Kosova plakalı araçlarla taşınabildiğini de belirtmek gerekir.

Yunanistan Kosova'da görev yapan uluslararası misyonlarda da görev almaktadır. Bu çerçevede Yunanistan Kosova'da görev yapan Kosova Barış Gücü'ne (KFOR) 130 askeri personel (nato.int) ve Avrupa Birliği Kosova Misyonuna (EULEX) 37 personel (Kursani vd., 2014: 44) ile katkı yapmaktadır.

3.Arnavutluk-Kosova İlişkileri

Kosova'nın 1.859.203 kişilik nüfusunun %92.9'unu Arnavutlar oluşturmaktadır. Arnavutların dışında ülkede Sırlar, Boşnaklar, Türkler ve daha az sayıda farklı etnik kökenli gruplar bulunmaktadır (cia.gov). Ülke nüfusundaki Arnavutların ezici çoğunluğu, iki ülke halkının ortak dil, kültür, amaç, inanç unsurlarını paylaşması dolayısıyla Arnavutluk ile Kosova'yı doğal olarak birbirlerine yaklaştırmaktadır.

Arnavutluk, Kosova'nın bağımsızlığını, bağımsızlık ilanının hemen ertesi günü tanımış ve aynı gün diplomatik ilişki kurmuştur. Arnavutluk' un burada bulunan İrtibat Ofisi de kısa süre içerisinde büyükelçiliğe dönüştürülmüştür.

Çalışma tarihi itibari ile Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan BM üyesi devlet sayısı 110'dur (kosovothanksyou.com). Kosova için temel dış politika hedefi öncelikle bağımsızlığın daha çok devlet tarafından tanınmasıdır. Ardından temel dış politika öncelikleri olarak ABD, AB ve NATO ile bağların güçlendirilmesi sayıldıktan sonra Kosova Dışişleri Arnavutluk'un Kosova dış politikasında özel bir yere sahip olduğunu belirtmektedir (mfa-ks.net). Arnavutluk Dışişleri de dış politika önceliklerini belirlerken Kosova ile stratejik işbirliğine önem vermekte ve uluslararası arenada Kosova'nın tanınması yolunda adımlar atacağını beyan etmektedir (punetejashtme.gov.al). Her iki devlet de aralarındaki ilişkileri

güçlendirme isteklerini beyan ederken bunun Avrupa-Atlantik ilişkileri bağlamını da vurguladıklarını belirtmek gerekir.

Arnavutluk Kosova'nın bağımsızlığına desteğini her koşulda sürdürmüştür. 17 Şubat 2008'de Kosova bağımsızlığını ilan ettikten birkaç ay sonra, 8 Ekim 2008'de Sırbistan, Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'nın bağımsızlık ilanının meşruiyeti hakkında karar vermesi ile ilgili BM Genel Kurulu'na bir çözüm önerisi sunmuş, Arnavutluk çözüm önerisine karşı çıkmış ve Nisan 2009'da Divan'a, Kosova'nın bağımsızlığının meşruluğunu destekleyen yazılı bir açıklama sunmuştur. Sonraki dönemde aynı görüş doğrultusunda ek yorumlar yapmış ve bunu sözlü olarak da tekrarlamıştır (Kursani, 2014: 12-13).

3.1. Arnavutluk ve Kosova Arasında Sıcak İlişkiler ve Birleşme Fikirleri

İki ülke arasındaki iyi ilişkilerin geliştirilmesi fikirleri halk ve elitler arasında da kendini göstermektedir. Kosova ve Arnavutluk'taki sivil toplum, akademik ve politik çevrelerden pek çok kişi iki ülkenin birleşmesi fikirlerini savunmaktadır. 2013 yılında, Arnavutluk'ta faaliyet gösteren milliyetçi "Kırmızı ve Siyah İttifakı" Kosova ve Arnavutluk'un birleşmesi konusunda referandum yapılmasını talep etmiştir. İttifak'ın fikrine göre iki devlet Arnavut Federasyonu adı altında birleşecek ve AB'ye bu şekilde katılacaktır (novinite.com). İttifak'ın bu talebi birdenbire ortaya çıkmış ütöpik bir fikir değildir. 2010 yılında yapılan bir anket, iki ülkenin birleşme fikrine uygun şekilde, Arnavutluk'ta ankete katılanların %62'sinin, Kosova'da %81'inin "Büyük Arnavutluk"un kurulmasını desteklediklerini göstermiştir (Kalemaj, 2014: 15). 2015 yılında Arnavutluk Başbakanı Edi Rama, Sırbistan'ın büyük tepkisini çeken açıklamasında Arnavutluk ve Kosova'nın birleşmesinin kaçınılmaz ve sorgulanamaz olduğunu söylemiştir. Rama açıklamasında, sorulması gerekenin bu birleşmenin nasıl olacağı olduğunu belirtmiş ve AB sürecinin doğal bir parçası mı yoksa Avrupa'nın körlük ve tembelliğine bir tepki şeklinde mi gerçekleşeceğini sorusunu

ortaya atmıştır (bne.eu). Daha az radikal kesimlerde bile iki ülke arasında en azından ekonomi, hükümet politikaları vb. yüksek önemli ve daha az önemli konularda entegrasyonu savunanlar bulunmaktadır. Nisan 2014' te düzenlenen ve iki ülkeden üst düzey devlet ve hükümet yetkililerinin de katıldığı Arnavutluk-Kosova Enerji ve Endüstri Forumu'nda ciddi yatırımcıları çekmek ve her iki ülkenin de ekonomik kalkınmasını sağlamak üzere ortak ekonomik pazar kurulması gerektiği dile getirilmiştir (mzhe.rks-gov.net). Çeşitli yetersizlikler ve imkansızlıklardan dolayı yarışmalara katılamayan Kosovalı sporcuların uluslararası arenada Arnavutluk bayrağı altında yarışarak Arnavutluk'u temsil etmesi (Kursani, 2014: 29) iki ülke arasındaki iyi niyet ve sıkı işbirliğini göstermesi açısından iyi bir örnektir. Bir başka uygulama ise Arnavutluk'ta çalışmak için çalışma izni alması gerekliliğinin Kosova ve Presevo Vadisi Arnavutları için ortadan kaldırılması olmuştur (Kalemaj, 2014: 18) Kosova ile Arnavutluk arasında ortak pazar kurulması fikirleri de çok sayıda destekçi bulmuştur. Arnavutluk Başbakanı Edi Rama ortak pazar, ortak gümrük birliği, ortak sağlık sertifikası ve hem Arnavutluk hem de Kosova için yeni bir Ekonomik Ulusal Konsey oluşturulması yönünde engellerin ortadan kaldırılacağına sözünü vermiştir (Kalemaj, 2014: 18). İki ülke arasındaki ticarete bürokrasiyi azaltmak ve ticareti kolaylaştırmak amacıyla 16 Şubat 2015 tarihinde iki ülke arasında tek bir ortak gümrük idaresi çalışmaya başlamıştır (balkaneu.com).

3.2. Ekonomik İlişkiler

2008 ile 2012 yılları arasında yıllık ortalama 16.2 milyon Euro ile Arnavutluk, bölge ülkeleri arasında Kosova'daki en büyük üçüncü yatırımcı ünvanını almıştır (Kursani, 2014: 8). Arnavutluk'un Kosova'daki doğrudan yabancı yatırımları 2011'den 2014'e kadar sırayla 11.2, 14.7, 19.3 ve 20.2 milyon Euro olmuştur. 2015'in ilk iki ayında ise bu rakam 5.1 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Rakamlar Arnavutluk'un Kosova'daki doğrudan yabancı yatırımlarının sürekli

artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Karşılaştırma yapmak açısından 2015'in ilk ayında Kosova'da doğrudan yabancı yatırımları bulunan birkaç ülkeye bakmak gerekirse: Almanya 8.6, İngiltere 4.4, Çin 13.8 milyon Euro'dur (bqk-kos.org). İki ülke arasındaki ticaret hacmine bakıldığında Arnavutluk lehine bir ağırlık göze çarpmaktadır. Arnavutluk'un Kosova'ya ihracatı 2014 yılında 18.774 milyon Arnavutluk Leki olmuşken, ithalatı ise 5.976 milyon Arnavutluk Leki olmuştur. Arnavutluk'un Kosova'dan ithalatının toplam ithalatındaki payı 2010 ile 2014 arasında sırasıyla %0.8, %0.8, %1.0, %1.2, %1.1'dir. Aynı yıllar için Arnavutluk'un Kosova'ya ihracatının toplam ihracatındaki payları da %6.2, %7.4, %8.2, %6.6 ve %7.3'tür. Buradan dış ticaret dengesinin Arnavutluk lehine olduğu görülmektedir. Arnavutluk'un Kosova'ya ihracatında ilk üç ürün grubu; 1-yiyecek, içecek, tütün 2-mineraller, yakıtlar, elektrik ve 3-kimyasal ve plastik ürünlerdir (Fılıpı (ed.), 2015). Kosova açısından bakıldığında, (2012 yılı için tahmini değerler) Arnavutluk Kosova'nın toplam ihracatında %14.6'lık payı ile ikinci sırada; toplam ithalatında %4.4'lük payı ile yedinci sırada yer almaktadır (cia.gov).

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Giriş kısmında sorulmuş olan sorulara cevap ararken, ülkelerin arasındaki ilişkilerin mevcut durumu betimlenmeye çalışılmış ve bu ilişkilerde belirleyici olduğu tespit edilen faktörler sıralanmıştır. Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin çalışmanın diğer bölümlerinden daha fazla hacim kaplaması, iki ülke arasında işbirliği yaratan alanlar ile sorunlu meselelerin sayıca çok olmasının bir sonucudur. Yunanistan-Arnavutluk ilişkileri başlığındaki alt başlıkların fazlalığı bu bölümü diğer bölümlerden daha önemli yapmamaktadır. Nitekim sadece üç ülke arasındaki ilişkileri değil, bölgesel ve küresel etkileri olabilecek Kosova'nın statüsünün belirlenmesinin en acil mesele olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yukarıda bahsedilen tüm konular göz önüne alındığında üç ülke arasındaki ilişkilerde temel belirleyicinin AB faktörü olduğu görülecektir. Arnavutluk ve Kosova'nın dış politika önceliği olarak Avrupa-Atlantik bağlantılarını güçlendirmeyi belirlemiş olması halihazırda AB ve NATO üyesi olan Yunanistan ile ilişkilerini geliştirme yönünde politikalar benimsemelerini beraberinde getirmektedir. Arnavutluk'un Yunanistan ile çözüme kavuşturamadığı Çamerya sorunu, deniz sınırı sorunu, Yunanistan'daki Arnavut azınlığın olumsuz durumu devam etmesine rağmen bunların sürekli gündeme getirilmesi Arnavutluk tarafından benimsenmemiş ve Trans-Adriyatik Boru Hattı Projesi ve İyon Denizi'nde münhasır ekonomik bölge paylaşımının yapılması gibi iki tarafa da menfaat sağlayacak ve işbirliği ortamı yaratacak girişimlerin hayata geçirilmesi yönünde çalışılmıştır. Yunanistan deniz sınırı sorununda AB kozunu sürerek Arnavutluk'un elini zayıflatmaya çalışmışsa da, Arnavutluk Kosova'nın bağımsızlığının tanınması konusunda olduğu gibi hiçbir sorunda Yunanistan'ı sıkıştırmaya çalışmamıştır. Benzer şekilde, Yunanistan Kosova'nın bağımsızlığını tanımamasına rağmen, Yunanistan ile her türlü işbirliği fırsatında Kosova bunu kabul etmiştir. Bu durumun Arnavutluk ve Kosova'nın iyi niyetinden kaynaklanmadığı açıktır. İki ülke de AB üyeliği hedeflerine ulaşabilmek için Yunanistan ile ilişkilerini mümkün olduğunca iyi tutmaya çalışmaktadır.

Yunanistan ile iyi ilişkileri olan Sırbistan'ın, Yunanistan'ın Kosova'ya yönelik politikalarını etkilemeye çalıştığı ve belirli ölçüde bunu başarabildiği görülmektedir. Kosova'daki istikrarsızlığın yarattığı krizlerin, Sırbistan dahil edilmeden çözüme kavuşturulması pek mümkün değildir. Kosova ile Sırbistan arasındaki diyalog süreci ile iki ülke ilişkilerinin normalleştirilmesi çalışmaları sadece taraflar için değil Balkanlar bölgesi için de büyük önem arz etmektedir. Diyalog sürecinden olumlu sonuç alınması bölgesel tansiyonun düşmesi ile birlikte Balkanların güvenlik ve istikrarına katkı yapacak ve uzun vadede Balkan devletlerinin AB üyesi olması ve bölgenin Avrupalılaşmasına kapı aralayacaktır.

Dolayısıyla dış politika hedefleri arasında Batı Balkanların Avrupa'nın parçası olmasını koyan Yunanistan'ın ve Kosova ile siyasi, ekonomik, kültürel pek çok bağı olan ve bunları genişletme ve derinleştirme amacındaki Arnavutluk'un bu süreci yakından izlemeleri ve desteklemeleri doğaldır. Bundan başka Kosova'da tesis edilecek güçlü bir devlet yapısının, uluslararası suç örgütleri ile ve terörist gruplara katılımlarla mücadelede büyük bir silah olacağından küresel etkileri de olacaktır.

Tüm bu olumlu seyir dikkate alındığında, kısa ve orta vadede olmasa da uzun vadede Arnavutluk-Kosova-Yunanistan ilişkilerinin, Kosova'nın Yunanistan tarafından tanınması ve Yunanistan ile Arnavutluk arasında kronikleşen sorunların çözülmesi ile normalleşmesi ve AB yolunda derinleşmesi muhtemeldir.

KAYNAKÇA

Akman, H. (2006). *Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefler*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Armakolas, I. (2013). *The Greek Public Opinion towards Albania and the Albanians Social Attitudes and perceptions*. ELIAMEP SE Europe Programme. Available: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/12/The-Greek-public-opinion-towards-Albania-Final-report-Dec-2013.pdf>

Armakolas, I., Feta, B., Koktsidis P. & Maksimovic, M. (2014). *The Western Balkan EU Accession Process and the Greek Presidency 2014*. Available: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/07/The-Western-Balkan-EU-accession-process-and-the-Greek-Presidency-2014-FINAL-29-July-2014-PDF.pdf>

- Arnakolas, I. and Karabairis, A. (2011). *Greece-Kosovo A Complex Relationship. Kosovo Calling International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relations with the EU and Regional Non-recognising Countries*. Prishtina: Kosovo Foundation for Open Society and British Council.
- Ayhan, H. (2010). "Arnavut ve Sırp Savları Bağlamında Kosova'nın Sahipliği Sorunu". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23/2010: 73-86.
- Biberaj, E. (1999). *Albania in Transition: The Rocky Road to Democracy*. Colorado: Westview Press.
- Cela, A. and Lleshaj, S. (2014). *Albanian-Greek Relations From The Eyes Of The Albanian Public-Perceptions 2013*. Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Diamadis, P. (2014). "Clash of Eagles with Two Heads: Epirus in the 21st Century". *AHIF Policy Journal*. Available: <http://aheworld.org/AHIFpolicyjournal/pdfs/Volume5Spring/3-Albania.pdf>
- Fılıpı, G. (ed.) (2015). *Foreign Trade in Good 2010-2014*. INSTAT 2015. Available: http://www.instat.gov.al/media/1791/tregtia_e_jashtme_e_mallrave_2010-2014.pdf
- Gürseler, C. (2016). "Kosova Ekseninde Yunanistan'ın Batı Balkanlar Politikasında Self-Determinasyonun Yeri". *Karadeniz Araştırmaları*, 49: 17-32.
- Hilaj, A. (2013). "The Albanian National Question and the Myth of Greater Albania". *Journal of Slavic Military Studies*, 26.
- Hularas, A. and Tsardanidis, C. (2006), "(mis)Understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-Communist Era". *Geopolitics*, 11: 465-483.
- Kalemaj, I. (2014). *Albanian-Kosovo relation: Quo vadis?*. Friedrich Ebert Stiftung. Available: <http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/t-141217-kosovo-albania-quovadis-eng.pdf>

- Konstantinidis, I., Armakolas I., Maliqi S. & Maliqi A. (2014). *Being Greek, Being Kosovar A report on mutual perceptions*. Kosovo Foundation for Open Society. Available: <http://kfos.org/wp-content/uploads/2014/12/Being-Greek-Being-Kosovar-English.pdf>
- Kursani, S., Haxholli, V. and Gjikolli, G. (2014). "Kosovo In Regional Context: Bilateral Political Relations". Policy Paper No.3/14, Prishtina: Kosovar Institute for Policy Research and Development.
- Progonati, E. (2013). "Etnik Arnavutların Arnavutluk Dış Politikasına Etkisi". *Karadeniz Araştırmaları*, 37: 159-182.
- Tsitseliki, K. (2012). *Old and new Islam in Greece from historical minorities to immigrant newcomers*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Türbedar, E. (2004). "Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanların Tedirgin Dostları". *Karadeniz Araştırmaları*, 2: 109-120.
- Vickers, M. (2002). "The Cham Issue: Albanian National and Property Claims in Greece". Available: https://www.files.ethz.ch/isn/38679/2002_Apr_2.pdf
- Vrochidou, A. (2013). *Greece's Difficulties in Delimiting an Exclusive Economic Zone (EEZ) due to Her Neighbour Countries*. Dissertation, London City University School of Engineering Mathematical Sciences, London. Available: <http://tr.scribd.com/doc/191308238/Dissertation-Antigoni-Maria-Vrochidou>
- <http://www.punetejashtme.gov.al/en/mission/priorities> (10.11.2015)
- <https://bqk-kos.org/?m=t&id=55#INTERNATIONALINVESTMENTPOSITION> (12.11.2015)
- http://www.mfa.gr/images/docs/periferiaki_politiki/HIPERB_en.pdf (13.11.2015)
- <http://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/pristina/> (13.11.2015)
- <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> (13.11.2015)

- <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>
(14.11.2015)
- <https://www.tap-ag.com/project-opportunities/for-host-countries> (20.11.2015)
- <http://www.aa.com.tr/en/world/247879--greece-technically-still-at-war-with-albania> (02.12.2015)
- http://www.albanianhistory.net/texts21/AH2002_1.html (03.12.2015)
- <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/grc/> (03.12.2015)
- <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=56> (06.12.2015)
- <http://www.united-europe.eu/news-and-topics/european-topics/greece-slams-the-eu-door-to-albania-in-maritime-dispute/> (08.12.2015)
- <http://en.enikos.gr/international/12555,Albanian-prosecutor-launches-formal-investigation-into-maritime-border-agreement.html> (08.12.2015)
- <http://chameriaorganization.org/greece-still-at-war-with-albania-threatens-albanias-territorial-integrity/> (10.12.2015)
- <http://www.worldreview.info/content/albania-and-greece-tensions-over-ionian-sea-dispute> (11.12.2015)
- <http://gr2014.eu/news/press-releases/kosovo-has-clear-european-perspective-says-deputy-pm-and-fm-venizelos> (15.12.2015)
- http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_04/20140331_140401-KFOR-Placemat.pdf (15.12.2015)
- <http://www.bne.eu/content/story/unification-kosovo-inevitable-says-albanian-pm> (18.12.2015)
- <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-asks-greeks-explain-support-for-kosovo> (18.12.2015)
- https://www.dur.ac.uk/ibru/news/boundary_news/?itemno=9534 (18.12.2015)
- <http://mzhe.rks-gov.net/?page=2,42,831> (18.12.2015)
- <http://www.kosovothanksyou.com/> (20.12.2015)

- <http://www.novinite.com/articles/146689/Albanian+Nationalists+Request+Unification+with+Kosovo> (20.12.2015)
- <http://www.balkaneu.com/joint-customs-albania-kosovo/> (24.12.2015)
- <http://kosovain.eu/en/EU/30096> (24.12.2015)
- http://www.nytimes.com/2015/11/10/world/europe/unesco-rejects-kosovo-membership-in-a-victory-for-serbia.html?_r=0 (03.01.2016)
- <http://www.eurasiareview.com/17082015-serbia-fears-eu-to-pressure-greece-to-recognize-kosovo/> (04.01.2016)
- <https://www.bloomberg.com/view/articles/2016-02-29/recognize-kosovo-or-pay-the-price> (30.02.2016)
- <http://www.balkaneu.com/kosovo-greece-advance-relations/> (22.09.2016)
- <http://www.mfa-ks.net/?page=2,217,3776> (10.10.2016)

EXTENDED ABSTRACT

European Union and Balkans have turned into sources of intense interest reciprocally since the start of the enlargement process. Many Balkan countries have become EU members by the EU waves of enlargement while the rest are designated as candidates or potential candidate countries. If shared goal and fate make it inevitable for the countries to come closer to each other by cooperation through increasing the dialog between them, what will happen for Balkan countries when considered the problematic structure and the past of Balkans? By examining the deterministic factors of bilateral relations this study is trying to look towards what direction the relations between Greece and its neighbouring country Albania -which has the status of EU candidate country- is going in the post Cold-War era. By adding Kosovo which is another Albanian country that declared independency in 2008 to the study, exerting the intensity and the tendency of the relations between three countries and providing a source of information on the relations between Greece, Albania and Kosovo to the readers are the main motives of the study.

Three main questions were dealt with: What is the level of relations between these three countries? What are the deterministic factors in the relations between them? What is the course of the relations between them? For the purpose of answering the questions status quo of the the existing problems will be looked through, statistical datas will be appraised in the context of economic

relations and the present status of the relations will be tried to present using official sources and academic Studies.

The most prominent factors affecting relations between Greece and Albania are: i- The issue of Chameria Albaninas, ii- reciprocal minorities, iii- bileteral trade, iv- Trans-Adriatic Pipeline, v-Maritime boundary.

Between Greece and Kosovo these factors can be listed as; i-The issue of independency of Kosovo, ii- tripoint of Greece-Kosovo- EU, iii- Serbia iv- economy

Albania and Kosovo both being Albanian countries share close ties to each other. Cultural, demographic, historical and economic ties between the two countries are so strong that the idea of unification of two countries are said out loud.

When all the factors considered the most urgent issue is the independency of Kosovo. Actually the consequences of the independency of Kosovo is not important only for the relations between those three countries. That issue will have regional even global impacts.

By a general look what can be seen is that the dominant factor between three countries is EU. Both Albania and Kosovo define the consolidaiton of Euro-Atlantic ties as the priority in their foreign relations. This entails adoption of polities towards cultivation of relations with Greece. Albania does not adopt policies to bring into question the problems like Chameria Albanians issue, maritime boundary issue, the negative status quo of the Albanian minority in Greece although these issues are not solved. On the contrary Albania strives for Trans-Adriatic Pipeline and the apportion of the exclusive economic zones in the Ion Sea that both will benefit mutually and create cooperation. Greece has tried to weaken the stance of Albania by playing the EU card but Albania has not tried to put pressure on Greece on the issue of the recognition of Kosovo. Likewise although Greece does not recognise Kosovo's declaration of independence Kosovo have always accepted the chances of cooperation with Greece.

Serbia having good relations with Greece strives to influence the politics of Greece for Kosovo and to some extent successes this. It does not seem likely that the crises deriving from the instability in Kosovo can be solved without Serbia involved. Normalisation of the relations between Kosovo and Serbia through the dialog process is of great importance not only for the parties but for the Balkan region. A possible positive outcome of that dialog process will

contribute to the Security and stability of Balkans and will lead to the Europeanisation of the region.

In sum, with the positive course, maybe not in the short term but in the medium term and long term Greece-Albania-Kosova relations will probably be deepened on the EU course through the recognition of Kosovo by Greece and solvation of chronic problems.